

גיבוריהם היה יאסר ערפאת. חוסיין ישב בפינה, כעוס ונשכח, ולמחרת היום יותר רשמית וסופית על כל יומרה לייצג את העם הפלסטיני. מנהיגי ערב שששו שמה האינתיפאדה תצייג גם את ארצותיהם. הם הבטיחו לאש"ף הרים וגבעות. ההתקוממות היתה ספונטאנית. שום אדם יחיד לא יזם אותה, שום אדם יחיד לא הנהיג אותה. היא העלתה דמויות רבות, גדולות וקטנות, אך איש מהם לא היה מנהיג האינתיפאדה.

מובארכ עוור, שהטיף במשך שנים לאי-אלימות ולמרי אזרחי, בורש מהארץ, אך הורע שורע נבט. כמוהו גורשו עשרות אלפים רבים — מנהיגים מקומיים, שכונתיים, כפריים, עירוניים וארציים — נעצרו והוחזקו בתנאים מתפירים. **מחמוד דרוויש**, המשורר הלאומי, הרגיו גם את אנשיהשמאל בישראל בשיר מילחמתי, שופע ועם.

דור שלם של מכובדים פלסטיניים מסר את הסמכות לדור חדש. כמה שיכבה שלמה חרשה של פעילים אלמוניים, אנשי מחתרת, שהנהיגו את ההתקוממות ככישרון מפתיע. אם התקרב איש כלשהו למעמד של סמכות, הרי היה זה **פייצל אל-חוסייני**, שנכלא השנה בפעם הרביעית. הגבר האהוד, בנו של לוחם אגרותי שנפל במלחמת"ש", כן אחת המישפחות החשובות ביותר בארץ, הקריז סביבו סמכות מוסרית שקטה ומשכנעת. הוא סימל את נקודת-החיבור בין המאבק והפיתרון, בין הצד ההמוני והצד המדיני.

בראשית השנה התפרסם חוסיין ונכלא, מפני שהגיע להסכם עם איש-הליכוד, **משה עמירב**, על טיוטה של הסכם. אחרי שפרצה האינתיפאדה, פעל חוסיין בהתמדה כדי לגווש אותה לעבר פיתרון מדיני. ורועות-הביתחון טענו כי מצאו כמישרו טיוטה של הכרזה-עצמאות פלסטינית, שכללה את ההכרה בישראל והנכונות לשאת ולתת עימה. באותה השעה פירסמה ההנהגה המחתרית של האינתיפאדה קריאה לגיויה לאש"ף לעלות על דרך היוזמה המדינית.

כאש"ף עצמו היתה התפתחות רומה. אחרי שהאינתיפאדה קבעה סופית את העובדה שאש"ף הוא הנציג הבלעדי של העם הפלסטיני, ביקשו ראשי אש"ף לתרגם את המצב הזה להישג מדיני מוצק. **בסאם אברשירף**, שניסה בראשית השנה לארגן את מסע אונית-המגורשים לעבר חוף ישראל, ושהוכשל על-ידי פעולות-סתר יעילות, השמיע את קולו. במיטמך שהיכה גלים בעולם, ושהכל ראו בו את כתבי-ידו של יאסר ערפאת עצמו, קרא אברשירף להכרה הדדית בין ישראל ואש"ף, לסידורי-ביטחון הדדיים, לבחירות דמוקרטיות ולפיתרון סביר. הצטרף אליו, אחרי היסוסים, אחד האנשים הבולטים ביותר באש"ף, צלאח (**אבריאד**) ח'לף, שנודע בעבר כלפי חוף כאיש נוקשה. הוא קרא בפה מלא לשלום ישראלי-פלסטיני ולביטול האמונה הפלסטינית. אחרי שח'ליל (**אברג'יהאד**) וויר, שרהיביתחון של אש"ף, נהרג בהתקפת-קומנדו בתוניס, הפך אבריאד למס' 2 של אש"ף ופתח.

בסוף תשמ"ח היה יאסר ערפאת, בעזרת ראשי האינתיפאדה, חבריו ותלמידיו של פייצל אל-חוסייני, עסוק בגיבוש הסכמה פלסטינית כללית תוכנית זו: ההכרה על כינון מדינה פלסטינית, הקמת ממשלה פלסטינית זמנית, הודעה חרימ-שמעית על הנכונות לשאת ולתת עם ישראל על שלום. היה צורך להתגבר על מיכשולים פנימיים וחיצוניים רבים. הקנאים האיסלאמיים ממיין, ידידי-סוריה משמאל, עמדת המדיניות הפורי-ישראליות — כל אלה הפריעו למציאת הסדר. אך הם יכלו רק לעכב, לא למנוע. ההתקוממות הפלסטינית גימדה מאורעות אחרים בעולם הערבי, כגון סיום שילטונו של **אל-חביב בורג'יה** בתוניס. סיום מלחמת איראן-עיראק איפשר לעיראק של **צדאם חוסיין** להפנות שוב את פניה אל עניינים פנים-ערביים, ולהוריד את הראש ל**חאפז אל-אסד** הסורי, שניסה גם השנה לסכל את מטרת ערפאת והאינתיפאדה. נראה כי הציר בגדאד-קאהיר-אש"ף יהווה את הציר המרכזי של העולם הערבי בעתיד הקרוב. בסוף תשמ"ח המתין העולם כולו להכרעות המועצה הלאומית הפלסטינית, האמורה להתכנס בראשית תשמ"ט. המתנה זו כשלעצמה הוכיחה עד כמה הפך העם הפלסטיני, בעיקבות התקוממותו, לגורם פעיל בליגה העולמית.

נוקשה בשטח ומליצות יוניות באוויר, התאים למצב-הרוח הלאומי. היה זה המשך ישיר לקו ההיסטורי של דויד בן-גוריון, משה דיין ויגאל אלון. רבין, איש-השנה תשל"ה, היה המנהיג הפופולרי ביותר בכל סקרי דעת-הקהל השנה. לשואו ניסה **אריאל שרון**, איש-השנה תשמ"ב, להתחרות עימו. שרון עורר סנסציה כאשר עבר הפגנתית (אך לא מעשית) לעיר העתיקה בירושלים, ובכך נתן דחיפה נוספת לפרוץ האינתיפאדה. הוא הבטיח להיות יותר קשוח מאשר רבין, ולבסוף תבע לספח שטחים ברוח תוכנית-אלון. שום דבר לא עזר. רבין היה יעיל יותר, פופולרי יותר.

בשני הגושים הגדולים התנהלו החיים כרגיל, כאילו לא אירע דבר. בחרות צצו שני כוכבים חדשים, **בנימין (ביני) נתניהו**, כוכב תיקשורתי, ו**בנימין (בני) בגין**, שביקש ליטול את האררת שנשמטה מכתפי אביו, **מנחם בגין**, החולה הדיכאוני שהמשיך להחזיק את עצמו במאסרי-בית ברחוב צמח בירושלים. בצד מיפלגת-העבודה נעשה ניסיון נואש לקרב את המיפלגה אל הציוני הירודי המיוזחי על-ידי הכנסת אנשים חדשים כמו **עמיר פרין** ו**אלי דיין** לרשימה, אך הדבר לא שינה את פני המיפלגה.

בימין צצו מיפלגות חדשות כמו פיטריות אחרי הגשם. בלטה התופעה החדשה של **רחבעם (גנדי) זאבי**. בני היישוב הוותיק שהתחילו לקרוא בגילוי לגירוש כל הערבים מהארץ, תוך התחרות עם **מאיר כהנא** וחבורתו הבריונית, שלא זכתה במכוברות.

מפת-המיפלגות השתנתה אך במיקצת. המיפלגה הליברלית נעלמה בתוך הבטן של חרות. המפד"ל הפכה למיפלגה לאומנית-קיצונית, בהנהגת **אבנר שאקלי**, שעלה במפתיע לגדולה בעזרת **חיים דרוקמן** וחבריו. בשמאל פרש **עבד-אל-והאב דראושה** ממיפלגת-העבודה, אחרי שנואש מלחזור לרשימתה לכנסת, והקים מיפלגה ערבית חדשה.

כאופן פאראדוקסלי היה נראה כי בבחירות הקרובות, בראשית תשמ"ט, יהיו דווקא הערבים את לשון-המאזניים, וימנעו את הקמתה של ממשלת ליכוד-רתיים. כך נסללה הדרך להשאת הקואליציה ליכוד-עבודה על כנה. צניקאים טענו כי כל הבחירות לא נועדו אלא לקבוע מי יהיה ראש-הממשלה בממשלה זו: פרס או שמיר. אך יתכן כי במצב כזה יעלה לכס רווקא רבין, האיש האחד המקובל עתה על שני הגושים הגדולים כאחד. למרות כל הרעמים והברקים של הבחירות, היתה הקואליציה הזאת איתנה. היא התבטאה במאורעות רבים שהתרחשו מאחורי הקלעים. כך, למשל, שתק הליכוד כאשר התפוצצה בארצות-הברית שערוריית צינור-הנפט העיראקי, והסתבר כי האמריקאים הציעו שוחר-ענק למיפלגת-העבודה. יכלה להיות רק סיבה אחת לשתיקה רועמת זו: גם הליכוד היה שותף למזימת-השוחר.

אחד התהליכים החשובים של השנה התרחש בזירת היחסים בין ישראל וברית-המועצות. במיכצע מחושב היטב, איטי ועקבי, הכינה מוסקווה את חידוש היחסים של הגוש הקומוניסטי כולו עם ישראל. היה זה חלק מן הקו החדש של איש-העולם **מיכאיל גורבצ'וב** לנורמליזציה של היחסים בין המדינות, להתקרבות אמריקאית-סובייטית ולחיסול סיכסוכים מקומיים. מוסקווה הכינה את חלקה בתהליך-השלום הבלתי-נמנע בין ישראל ואש"ף. מישלחת סובייטית התמקמה בתל-אביב, מישלחת ישראלית התי מקמה במוסקווה.

פחות רציני היה תהליך ה"פישור" וה"בוררות" בין ישראל ומצרים על כיברת-ארץ ועירה בטאבה. היתה זאת תוצאת תעלול קל-דעת של שני ישראלים, פרויקה ופפו (**אפריים פורן** ו**אלי פפושדו**) שהחליטו בימי מנחם בגין על מיכצע-סיפוח פרטי. גם תעלול זה הלך לקראת סיומו הבלתי-נמנע. איש-המדיניות יצחק רבין סימל את ההווה הישראלי בתשמ"ח. הוא לא סימל את התהליכים העמוקים, שיקבעו את פני העתיד. הקיפאון נוסח-רבין יפשיך בשנים הקרובות, וקרוב לוודא שאיש המדיניות של תשמ"ט, החבוי עדיין בניכית העתיד, יסמל מציאות שונה לגמרי.

ביטחון

מעולם לא עמד צה"ל במבחן מוסרי ומשמעתי, פוליטי וחברתי כה תמור כמו בתשמ"ח, שאיש-השנה שלה היה הרמטכ"ל, **דן שומרון**. זה התחיל בלי-הגילשוניים, שבו התהפכו היוצרות: הגיבור היה צעיר פלסטיני, שעבר את גבול-הצפון כמעוף בגילשו, ושחרר לבדו למחנה של צה"ל. האנטי-גיבור היה הש"ג — שהפך השנה מושג וספי-דבר — **רונן אלמוג**, שנשט את מישמרתו מול פני סכנה. חמישה חיילים נהרגו בהתקפה זו, יחד עם התוקף עצמו. יש המאמינים, כמו ראש-הממשלה **יצחק שמיר**, כי ההתרחשויות בליה הוה, והשפעתן על התודעה הפלסטינית, הן שנתנו את הדחיפה המכרעת לפרוץ האינתיפאדה אחרי כמה ימים. כעבור כמה שבועות חדרה חוליה פלסטינית לארץ מגבול הדרום. וגם שם היתה התרחשות שלא הוסיפה כבוד לצה"ל: כמה קצינים נשטו את מכוניתם וברחו מפני החוליה. זו נעצרה ונהרגה רק במרחק של קילומטרים רבים משם, בקירבת הכור של דימונה. בסוף השנה הופיעה אותה התופעה שוב, כאשר התגלה כי קיימת בצה"ל רשת של מספקי פטור לחיילים תמורת שוחד. בין העצורים היו קצינים בכירים, ובין משלמי השוחד היו עשרות רבות של אנשי סדר ומילואים. אך עם כל חומרתה של תופעה זו, לא היא היתה הבעייה המוסרית העיקרית של צה"ל בתשמ"ח. הפעלת הצבא בתפקיד של מיסטר קולוניאלית, נגד התקוממות לאומית רחבת-מימדים, העמידה אותו לפני בעייה מוראלית, על שתי המשי מעויות של מושג זה: מוראל מבחינת המוסר ומוראל מבחינת רוח-הלחימה. ריכוז של התקוממות הוא תפקיד פוליטי, הנוגע להשקפה הפוליטית של כל אורח — וגם של האורח במדים. התפקיד הכניס אוטומטית רוח של מחלוקת והתלבטות לשורות צה"ל. פעולה כזאת גם מכניסה את החיילים למצבים שהם לא חונכו ואומנו

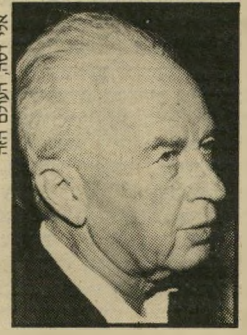
מיצוע: באש צולבת

זכור תול

מדיניות רבין: יותר כוח!

בעיני תמימים היה נדמה כי שרהחוף האמריקאי, **ג'ורג' שולץ**, יהיה איש-המדיניות של השנה. הוא יצא ברעש גדול ליוזמה מדינית, שעמדה לגאול את המרחב מן הקיפאון. במסע-דילוגים נוסח **הנרי קלינטג'ר**, איש-השנה תשל"ד, עמד לכונו סוף-סוף את השלום האמריקאי. תחת זאת הפך שולץ למעין כריחה מופפת, עב"ם פוליטי שריחף בשמי המרחב ללא כיוון וללא מטרה. ה"תוכנית" שהיתה בידיו היתה אנאכרוניזם היסטורי, מפני שהתעלמה מן העובדה העיקרית של השנה: התעוררות העם הפלסטיני. כמו תוכניתו של שולץ שקעה גם, האופציה הירדנית של **שימעון פרס**, שצללה כאבן בין הגלים הסוערים של האינתיפאדה. כמוה שקעה סיסמת ה"אוטונומיה" של **יצחק שמיר**, שמישה כמסך-עשן כדי להסתיר את הקיפאון המחולט ששמיר ביקש לקיימו לנצח. מול האירירלוונטיות של שניים אלה, עלה כוחו של **יצחק רבין**, שרהיביתחון הממונה על ריכוז ההתקוממות. בתפקיד זה המחיש את האמרה הצברית: "מה שלא הולך בכוח, הולך ביותר כוח". הוא היה האיש הנכון להפעיל שיטה זו. קהות-החושים שלו, גישתו הרובוטית לבני-אדם, חוסר-הרימיון המחולט שלו, היו הצד האחד של המטבע הרביני. הצד השני שלו היה כושר-האיתור, המוח האנליטי שאיפשר לו לנתח מצבים מעשיים קיימים, כושר-ההחלטה והביטחון העצמי. כל זה לא עזר לריכוז האינתיפאדה. זו המשיכה להתקדם ולצבור הישגים לאומיים ובינלאומיים. נוצר מצב של מילחמת-התשה. הפלסטינים החזיקו בידם את היוזמה האסטרטגית. לעומת זאת הצליח רבין ליטול לידיו לאיחת את היוזמה הטאקטית. תוך כדי כך גברה הפופולריות של רבין. השילוב של ניציות

אלי תוסת העולמים החר